

Model spójności terytorialnej Abrahamsa. Implikacje dla pomiaru i modelowania kohezji

Dr hab. Katarzyna Kopczewska

Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Warszawski

Streszczenie

Abrahams (2014, *European Planning Studies*) w swoim artykule pt. *What „Is” Territorial Cohesion? What Does It “Do”? Essentialist Versus Pragmatic Approached to Using Concepts* **dokonuje przeglądu koncepcji definicji spójności terytorialnej**, prowadząc do konkluzji, że powinien być to **termin definiowany przez cele, a nie stan**.

Abrahams, w oparciu o przegląd projektów ESPON z ostatniej dekady i charakterystyki definiujące spójność terytorialną, postuluje **zaniechanie** poszukiwania odpowiedzi na pytanie „**czym jest spójność terytorialna**”, na rzecz eksploracji w zakresie „**co może zrobić**” i „**co zrobiła**”.

To podejście **przekłada się na sposób pomiaru i modelowania kohezji**, w tym jej komponentów społecznych i ekonomicznych.

Celem prezentacji jest **konfrontacja modelu Abrahamsa z podejściem stosowanym w monitorowaniu spójności terytorialnej kraju** oraz próba operacjonalizacji modelu Abrahamsa w oparciu o statystykę publiczną.

Szczególny nacisk kładzie się na **przestrzenny wymiar rozwoju i spójności**, na różnych poziomach agregacji terytorialnej, podkreślając znaczenie **monitorowania zjawiska dyfuzji procesów rozwojowych**.

Podejście Abrahamsa do definicji spójności terytorialnej

- *Definicja esencjalistów:*
 - *definiowanie pojęć przez serię cech,*
 - *ujęcie trudne do zoperacjonalizowania*
 - *narracja rozmyta*

→ *W odniesieniu do spójności terytorialnej – poszukiwanie odpowiedzi na pytanie „**czym ona jest**”*
- *Definicja pragmatyczna:*
 - *definiowanie pojęć przez realizowany proces*
 - *ujęcie możliwe do zoperacjonalizowania*
 - *narracja możliwie konkretna*

→ *W odniesieniu do spójności terytorialnej – poszukiwanie odpowiedzi na pytanie „**co ona powoduje**”*

Podejście sugerowane przez Abrahamsa (2014)

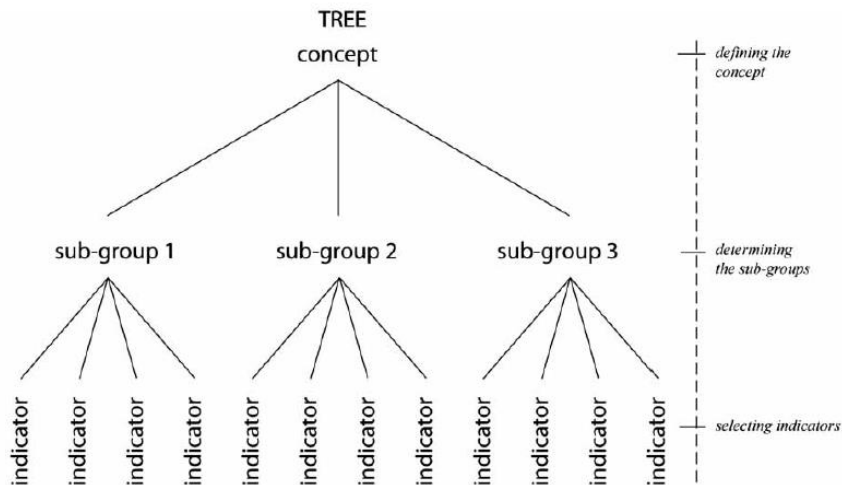
Model Abrahamsa

- **Model Abrahamsa:** model koncepcyjny, porządkujący sposób rozumienia definicji proponowanych w odniesieniu do spójności terytorialnej
- Abrahams (2014) udowadnia, że większość propozycji modeli TIA (*Territorial Impact Assessment*) czy ETCI (*European Territorial Cohesion Indicators*) jest zbudowana na bazie modeli typu drzewa (*tree*) lub fabuły (*storyline*), które spełniają warunki definicji esencjalistów: „*czym jest spójność terytorialna*”. Zarzuca mnogość rozmytych kryteriów, w zależności od autorów definicji, które są bardzo trudne, a czasem niemożliwe do operacjonalizacji.
- Abrahams postuluje poszukiwanie formuły definicji, która będzie spełniać warunki definicji pragmatycznej: „*co powoduje spójność terytorialna*”
- Paradoksalnie, Abrahams (2014) nie daje wskazówek, jak mierzyć spójność terytorialną, ale raczej otwiera ścieżkę dla nowych badań

Ramy modeli w ujęciu esencjalistów

Model drzewa (*tree model*)

W oparciu o OCED/JCR (2008) -
*Handbook on Constructing Composite
Indicators*

Model fabuły (*storyline model*)

w oparciu o metodologię Hajera
(1989, 1993, 1998)

Definicje spójności terytorialnej (wybrane)

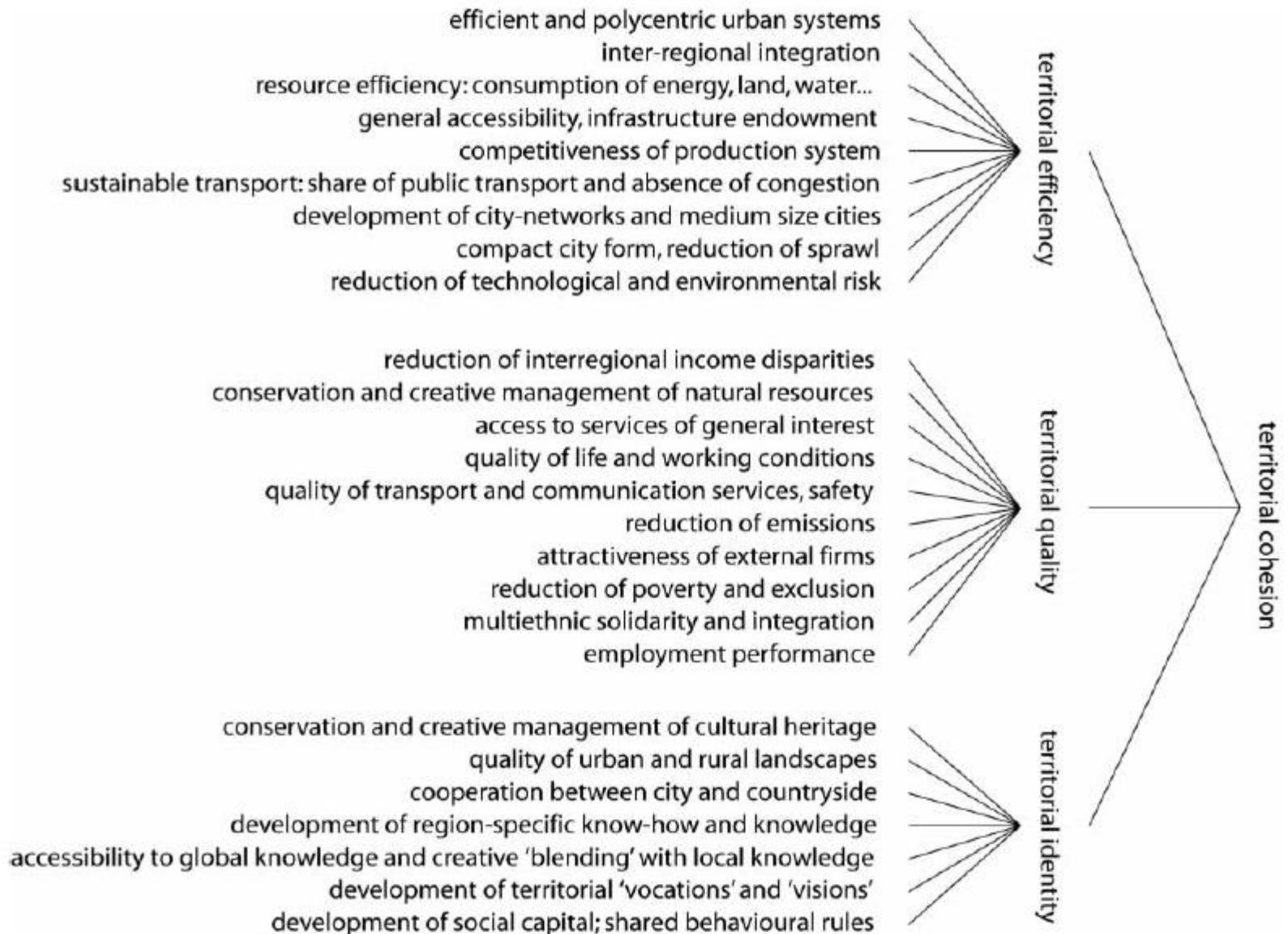
- TIA (*Territorial Impact Assessment*) realizowany jako TEQUILA (*Territorial Efficiency Quality Identity Layered Assessment Model*) opiera się na definicji, że **spójność terytorialna może być widziana jako terytorialny wymiar trwałości (sustainability)** (poza technologicznymi, behawioralnymi czy dyplomatycznymi wymiarami trwałości) (Camagni dla ESPON 2004, 2006).
- “*Territorial cohesion translates the goal of sustainable and balanced development assigned to the Union into territorial terms*” (Rotterdam Declaration, Dutch Presidency, 2004)
- TIPTAP (*Territorial Impact Package for Transport and Agricultural Policies*) – tzw. TEQUILA 2 bazuje także na efektywności, jakości i tożsamości terytorialnej
- Jeszcze inne definicje są w ARTS, EATIA, KITCASP, INTERCO, BSR-TeMo (projekty ESPON poszukujące definicji spójności terytorialnej dla potrzeb TIA)

Modele spójności terytorialnej w ujęciu esencjalistów (1)

- Definicja Waterhout (2007) na bazie modelu fabuły (*storyline*)

Definicja TEQUILA (2006) na bazie modelu drzewa (tree)

Definicja TEQUILA (2006) na bazie modelu drzewa (tree)

efektywność terytorialna

- efektywne i policentryczne systemy miejskie
- integracja międzyregionalna
- efektywność zasobów: zużycia energii, ziemi, wody
- ogólna dostępność, wyposażenie w infrastrukturę
- konkurencyjność systemu produkcji
- trwałość transportu: udział transportu publicznego i brak zatłoczenia
- rozwój miast - sieci miast średniej wielkości
- kompaktowe miasta, zredukowane rozlewanie zabudowy
- redukcja zagrożeń technologicznych i środowiskowych

Spójność terytorialna

jakość terytorialna

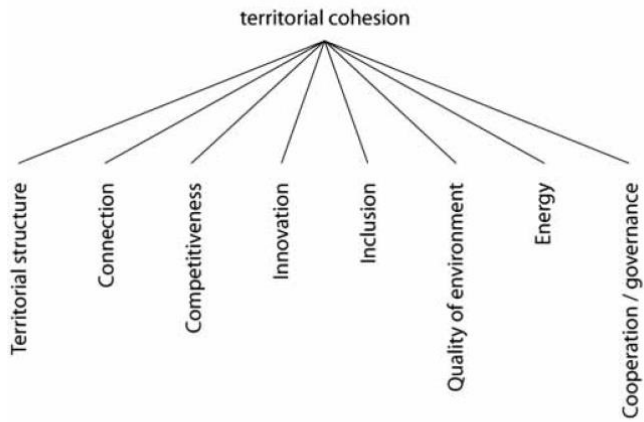
- redukcja międzyregionalnych rozpiętości dochodowych
- pielęgnowanie i kreatywne zarządzanie zasobami naturalnymi
- dostęp do usług powszechnych
- jakość życia i pracy
- jakość transportu, usług komunikacyjnych, bezpieczeństwo
- redukcja zanieczyszczeń
- atrakcyjność zewnętrznych firm
- redukcja ubóstwa i wykluczenia
- wieloetniczna solidarność i integracja
- rynek pracy

tożsamość terytorialna

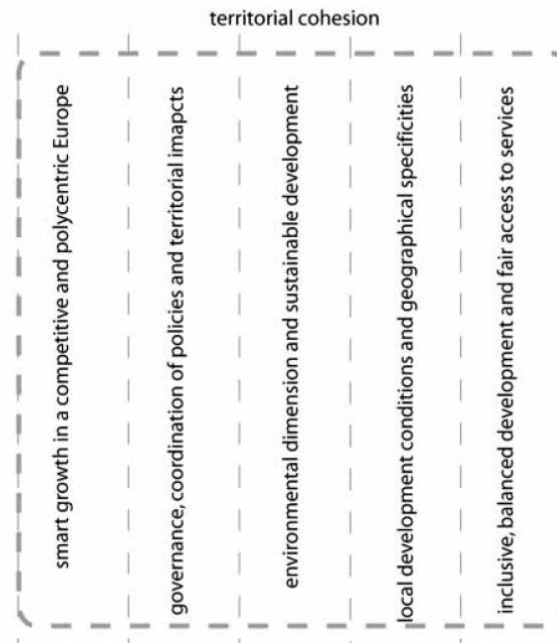
- pielęgnowanie i kreatywne zarządzanie dziedzictwem kulturowym
- jakość krajobrazu miejskiego i wiejskiego
- współpraca miasta i wsi
- rozwój specyficznej dla regionu wiedzy i know-how
- dostęp do globalnej wiedzy i kreatywne jej mieszanie z wiedzą lokalną
- rozwój terytorialnych wizji
- rozwój kapitału społecznego, wspólne zasady zachowań

INTERCO model

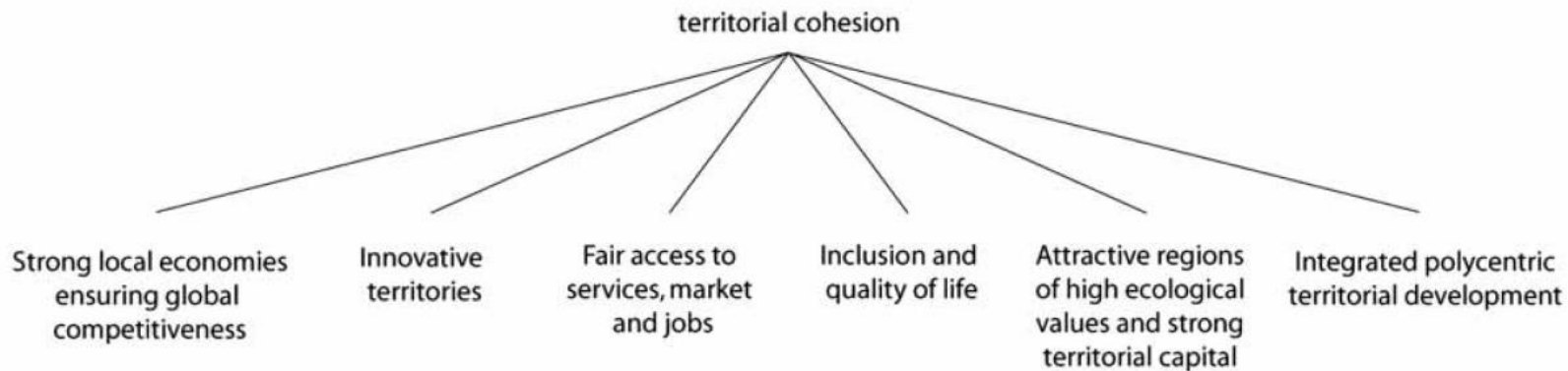
1 st definition: TREE

2 nd definition: STORYLINE

3rd definition: TREE

Definicje spójności terytorialnej (wybrane) Stan vs. proces

- Stanowisko Rządu Rzeczypospolitej Polskiej do Komunikatu Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Regionów i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego Zielona Księga w sprawie spójności terytorialnej - Przekształcenie różnorodności terytorialnej w siłę COM(2008) 616

http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/consultation/terco/pdf/2_national/12_2_poland_pl.pdf

Spójność terytorialną należy postrzegać w 2 wymiarach

- a) **Spójność terytorialna** to **stan** rozwoju terytorium do którego się dąży, w którym procesy wymiany i przepływów w sferze gospodarczej i społecznej przebiegają sprawnie, gwarantując społecznie i gospodarczo efektywną alokację zasobów.
- b) **Osiąganie spójności terytorialnej** powinno być rozumiane jako **proces** polegający na takim kształtowaniu przestrzeni Unii Europejskiej, aby zapewnić najlepszy rozwój unikalnego potencjału poszczególnych terytoriów UE dla osiągnięcia celów rozwojowych UE, w tym spójności społeczno-gospodarczej, poprzez zintegrowane zarządzanie rozwojem.

Obecnie wykorzystywane wskaźniki „Spójność terytorialna”

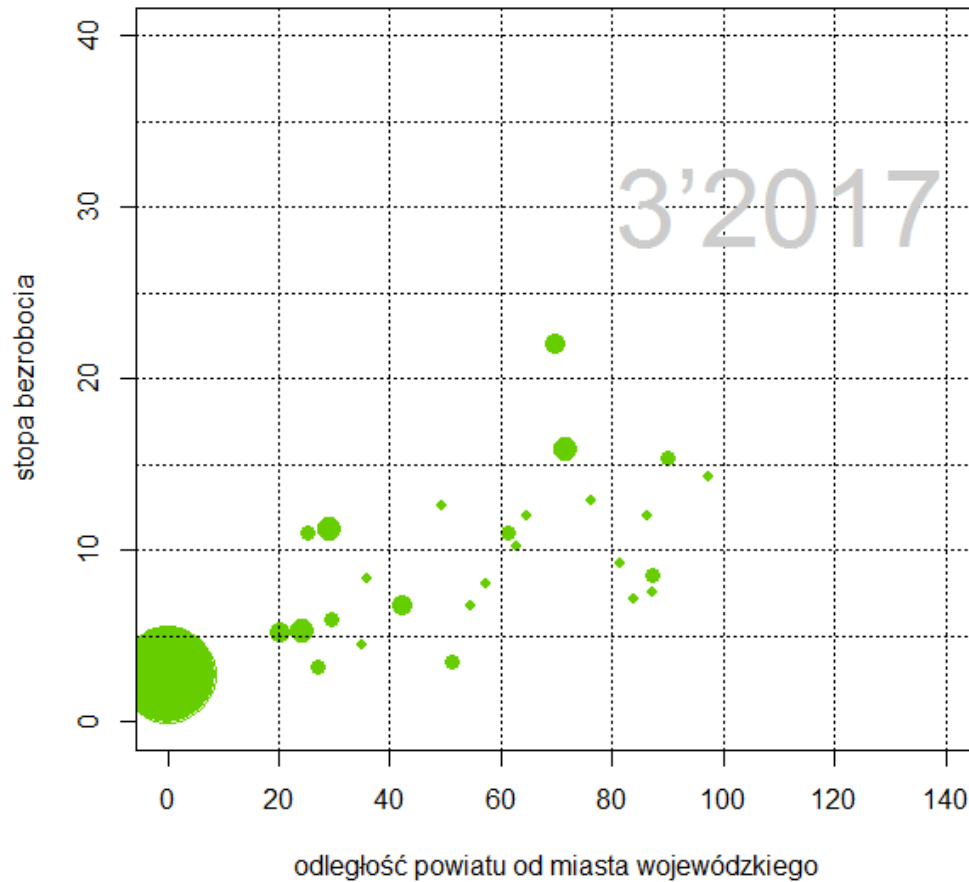
<http://strateg.stat.gov.pl/Home/Strateg>

- Dynamika PKB na 1 mieszkańca Polski Wschodniej (w cenach bieżących) rok poprzedni=100
- PKB na 1 mieszkańca (w cenach bieżących) - Polska=100
- PKB na 1 mieszkańca województw Polski Wschodniej (w cenach bieżących) - Polska=100
- Relacja PKB na 1 mieszkańca najbiedniejszego województwa do najbogatszego województwa [%]
- Średnie wojewódzkie zróżnicowanie poziomu PKB na 1 mieszkańca [%]
- Gęstość zaludnienia
- Powierzchnia [ha]
- Saldo migracji gminnych na pobyt stały na 1000 osób
- Średni wskaźnik stóp bezrobocia rejestr. w trzech podregionach o najwyższych stopach bezrobocia [%]
- Liczba miast wojewódzkich połączonych drogami ekspresowymi lub autostradami
- Liczba miast wojewódzkich połączonych liniami kolejowymi zmodernizowanymi co najmniej do średniej prędkości kursowania pociągów pasażerskich 100 km/h
- Ludność objęta zasięgiem izochrony drogowej 60 minut względem miast wojewódzkich [%]
- Ludność objęta zasięgiem izochrony drogowej 90 minut względem miast wojewódzkich [%]
- Odsetek gospodarstw domowych na wsi, które oceniając otoczenie miejsca zamieszkania, wskazały na wielką trudność w dostępie do usług transportu publicznego [%]
- Odsetek mieszkańców wsi, którzy oceniają sytuację finansową własnego gospodarstwa domowego jako raczej dobrą lub bardzo dobrą [%]
- Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni całkowitej ogółem [%]

Implikacje dla pomiaru spójności terytorialnej

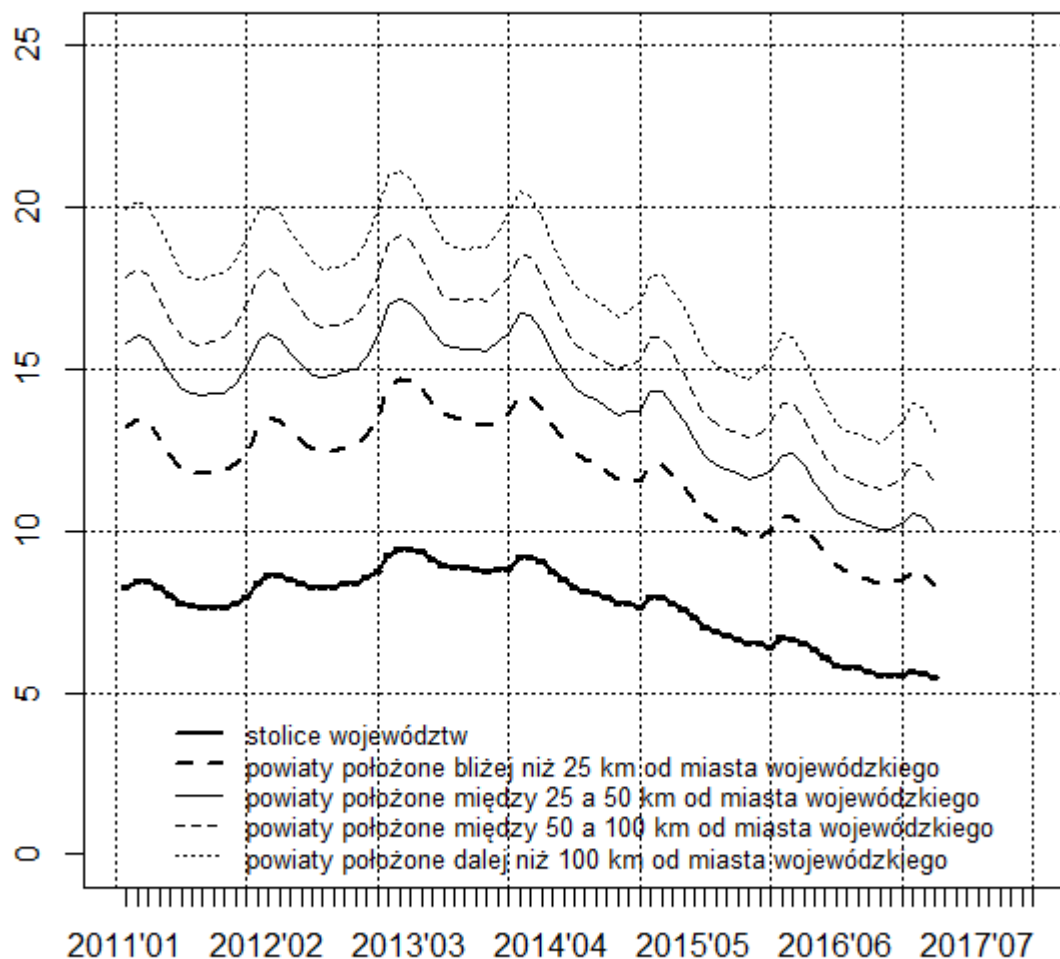
- **Pomiar stanu:** pozornie łatwa diagnostyka wskaźników wyrażających poziom zjawisk (podejście esencjalistów)
 - Ale: nieoczywiste benchmarki i wartości docelowe wskaźników
 - Ale: bazując na definicjach ESPON wiele procesów niemierzalnych
 - Ale: nieoczywiste interakcje przestrzenne (regionów sąsiedzkich) i dyfuzja inter-regionalna efektów polityki
 - Ale: wysoki poziom agregacji terytorialnej (np. NUTS2) może ukrywać wiele zjawisk
- **Pomiar dynamiki zmian:** w większym stopniu pozwala monitorować zmiany (podejście pragmatyczne)
 - Ale: podobnie ważna kwestia doboru wskaźników
 - Ale: podobnie nieoczywisty benchmark docelowego zróżnicowania terytorialnego
 - Ale: konieczna dezagregacja terytorialna, aby widzieć zmiany w zróżnicowanych terytoriach
 - Ale: konieczne stosowne metody, aby monitorować zmiany strukturalne, przepływy międzyregionalne, stopień integracji terytoriów, stopień zróżnicowania i tempo dopasowań

Monitorowanie zmian strukturalnych (1)

Monitorowanie zmian strukturalnych (2)

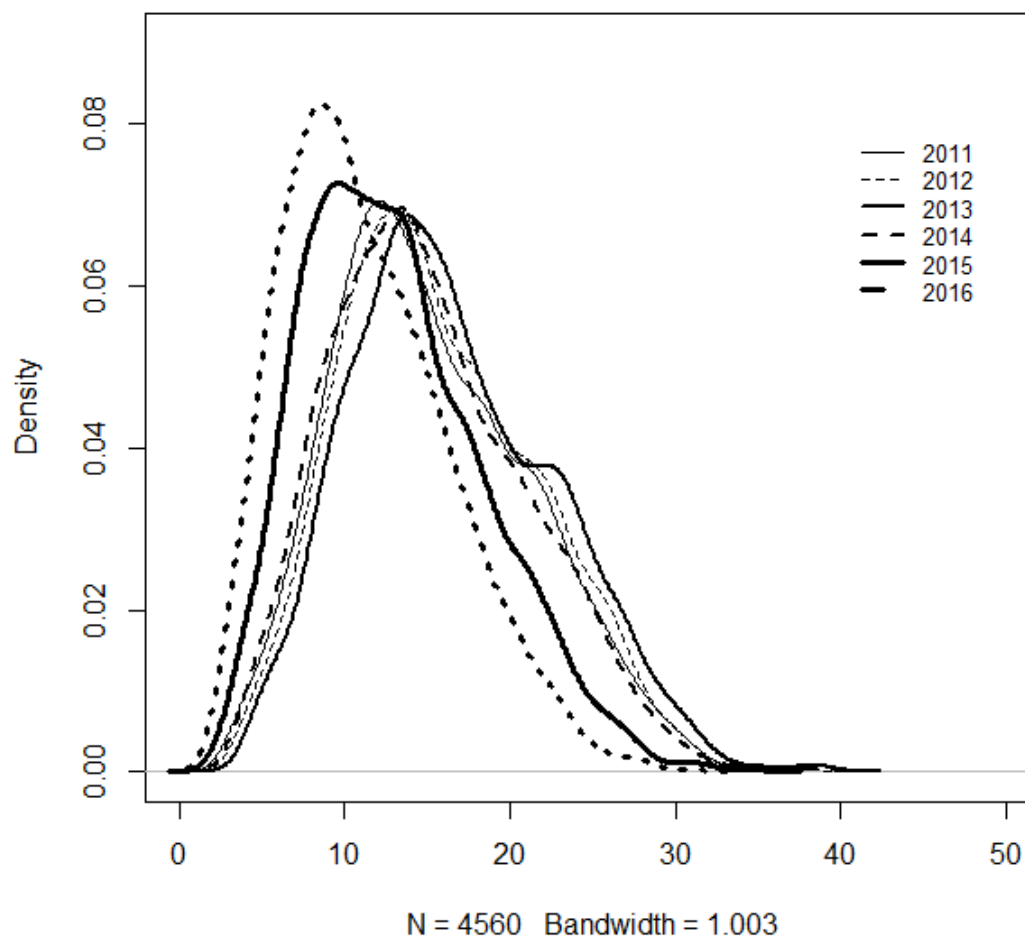
Powiaty – stopa bezrobocia rejestrowanego
(dane miesięczne)

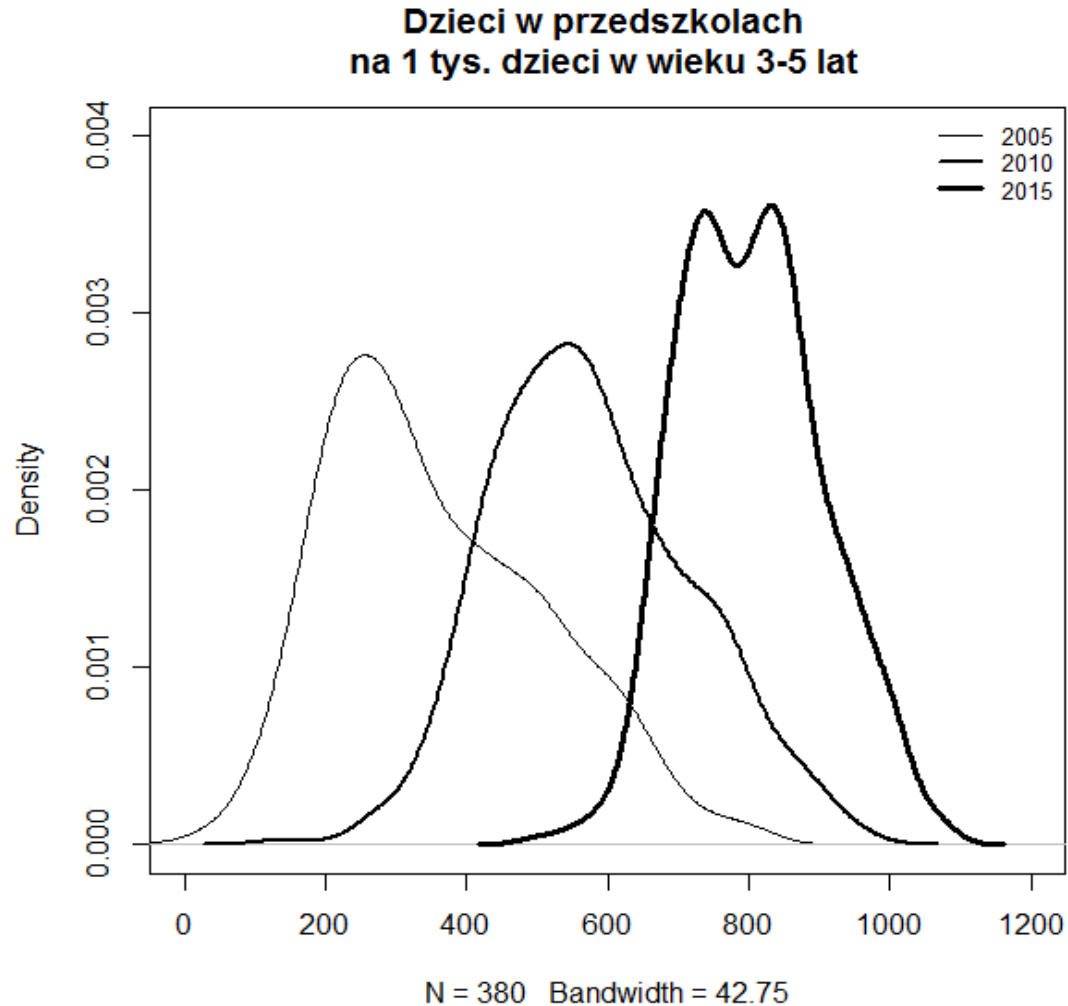
Sytuacja rynku pracy w powiecie vs. odległość od miasta wojewódzkiego

Monitorowanie zmian strukturalnych (3)

Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiatach

Monitorowanie zmian strukturalnych (4)

Dziękuję za uwagę!